

Marcel Pheijffer

De inval van Rusland in Oekraïne heeft ook gevolgen voor accountantscontroles. Marcel Pheijffer geeft een praktijkvoorbeeld van een onderneming die nu een 'vat vol onzekerheden' is.

DISCUSSIE | Column | 22 maart 2022

Impact oorlog op controle

De oorlog van despoot Poetin tegen de Oekraïne heeft ook gevolgen voor accountants. Zo presenteerde de beroepsorganisatie onlangs NBA-Alert 45, waarin de *Gevolgen van de oorlog in Oekraïne en de sanctiewetgeving voor accountants* worden beschreven. Het is een op zich nuttige samenvatting van hetgeen voortvloeit uit accountancyregelgeving, maar ook niet veel meer dan dat. Daarvoor is het te weinig concreet: Primair wordt beschreven *wat* accountants in het algemeen moeten doen, maar het geeft weinig houvast over *hoe* accountants in concrete situaties moeten handelen. Laat ik een voorbeeld geven. Wat is de toegevoegde waarde van de volgende passage, die voor mij vlees noch vis bevat?

*"Omdat het voor een deel van de diensten, waaronder de wettelijke controle, **mogelijk** geen formele verbodsbepaling betreft **zou men de vraag kunnen stellen** of het bevrozen van de wettelijke controle in het publiek belang is. De accountant verricht de controle immers voor het maatschappelijk verkeer. Aan de andere kant **kan worden betoogd** dat dan de geest van de sanctiebepalingen prevaleren boven de wettelijke controle.*

*In overige situaties, waarin bevrozing van diensten niet door sancties wordt afgedwongen, maar waarbij wel 'exposure' is ontstaan door betrokkenheid van Russische personen of organisaties, **is het aan de kantoren zelf een afweging te maken** of de dienstverlening al dan niet kan worden voortgezet.*

In het geval van wettelijke controles dienen accountantsorganisaties de beheerste en integere uitoefening van hun bedrijf te waarborgen, waaronder ook moet worden verstaan het tegengaan van relaties met cliënten, die het vertrouwen in de accountantsorganisatie of in de financiële markten kunnen schaden."

Hier worden vragen opgeroepen, maar blijven antwoorden uit. De Alert bevat meer van dit soort - in feite nietszeggende - passages. De laatste alinea in het citaat suggereert bovendien dat bij niet-wettelijke controles en andersoortige opdrachten dan de wettelijke controle, wél relaties met cliënten kunnen worden aangegaan die het vertrouwen in de accountantsorganisatie kunnen schaden. Wat mij betreft een verkeerde suggestie, die niet past in de context van de VGBA en NOCLAR.

De *proof of the pudding* van de Alert is dan ook de toepassing daarvan in de praktijk. In dat verband valt voor studenten een hele fraaie examenopgave te maken van de jaarrekening 2020 van VEON Ltd. Of nog beter: Hoe mooi zou het niet zijn als de hoogleraren externe verslaggeving zich eens laten horen als het erom gaat en een doorwrocht artikel schrijven naar aanleiding van die jaarrekening, afgezet tegen de context van de oorlog en de gevolgen daarvan voor (de controle van) de jaarrekening 2021 van VEON Ltd.? Laat ik voor de discussie eens een aantal onderwerpen (niet-limitatief) benoemen die daarbij opdoemen. Maar eerst geef ik wat context aan de casus door VEON - aan de hand van de jaarrekening 2020 - kort te beschrijven.

VEON Ltd.

VEON is een serviceprovider op het gebied van telecommunicatie en internet en bedient meer dan 210 miljoen klanten in negen landen: Rusland, Oekraïne, Pakistan, Kazachstan, Algerije, Oezbekistan, Bangladesh, Kirgistan en Georgië. In Nederland is de organisatie vooral bekend onder de naam Vimpelcom, die we goed kennen van een grootschalige corruptie-affaire. Na die affaire is de naam gewijzigd in VEON.

VEON betreft een Ltd. naar het recht van Bermuda, die in het Nederlands handelsregister is geregistreerd als een 'formeel buitenlandse kapitaalvennootschap' en die daarmee voor de fiscale wetgeving wordt beschouwd als een in Nederland gevestigde onderneming.

Accountants(kantoren)

Er waren en zijn diverse accountants bij VEON betrokken. Zo was EY enige tijd accountant van voorganger Vimpelcom. De corruptie-affaire bij deze organisatie gaf onder meer aanleiding tot een (nog lopend) onderzoek van het Openbaar Ministerie naar de vraag of EY wel aan de Wwft-verplichtingen heeft voldaan. Thans functioneert PwC als accountant van VEON.

Accountant Joop Brakenhoff is *chief internal audit & compliance officer* alsmede *member of the executive committee* van VEON. Accountant Robert-Jan van der Kraats was vanaf 2018 commissaris bij VEON en tevens voorzitter van het *Audit and Risk Committee*. Overigens een voor een commissaris goedbetaalde functie: bijna 400.000 euro in 2020 (Randstad, waarbij Van der Kraats lange tijd cfo was, behaalde in 2020 een omzet van meer dan € 20 miljard, een eigen vermogen van bijna € 4,7 miljard, een balanstotaal van € 9,5 miljard en een positief resultaat. Een commissaris kreeg aldaar nog niet de helft van de vergoeding die Van der Kraats bij VEON ontving). Kort na het uitbreken van de oorlog gaf Van der Kraats zijn functie bij VEON op; dit wegens 'persoonlijke redenen'. Het vertrek van Van der Kraats komt voor VEON op een uiterst ongelukkig moment. Immers, de functie van voorzitter van het *Audit and Risk Committee* betreft een uiterst belangrijke functie, gegeven de roerige tijden die de onderneming thans doormaakt.

Overigens is van belang dat ook topman Mikhail Fridman bij VEON vertrok, nadat hij op de sanctielijst werd geplaatst. Zijn *private equity firm* (Letter One) is een belangrijke aandeelhouder van VEON. In de risicoparagraaf van de jaarstukken 2020 van VEON staat als risicofactor genoemd: "*A disposition by our largest shareholder of its stake in VEON Ltd. or a change in control of VEON Ltd. could harm our business.*" Zie Bloomberg voor een recent en boeiend [interview](#) met Fridman.

Enkele cijfers

Rusland en de Oekraïne vormen twee belangrijke markten voor VEON. In Rusland is het concern de derde speler op de markt met ongeveer vijftig miljoen VEON-klanten, goed voor een omzet van ongeveer US \$ 3,8 miljard. In de Oekraïne is de onderneming de grootste speler met een marktaandeel van bijna vijftig procent en bijna 26 miljoen klanten die goed zijn voor een omzet van ruim US \$ 0,9 miljard. Daarmee zijn deze twee markten goed voor een omzet van ruim US \$ 4,7 miljard, op een totaalomzet van bijna US \$ 8 miljard.

VEON beschrijft Rusland in het [jaarverslag 2020](#) als "*our cornerstone*" en de Oekraïne als een groeiemarkt. Het is evident dat de betekenis van de oorlog, de daarbij ontstane verwoestingen in de Oekraïne en de exodus uit dat land, alsmede de sancties tegen Rusland en de economische gevolgen daarvan voor de inwoners, een enorme impact zullen hebben op de cijfers van VEON. In beginsel niet direct voor het afgesloten boekjaar 2021, maar wel voor de periode daarna. Uiteraard betreft de oorlog en de gevolgen daarvan wel een gebeurtenis (na balansdatum) die betekenis heeft voor bijvoorbeeld de financiering, continuïteit, prognoses en goodwill van VEON.

In 2020 leed VEON US 316 miljoen verlies. Het eigen vermogen bedroeg net iets meer dan een miljard dollar, op een balanstotaal van ruim 14,5 miljard dollar.

Van belang is voorts de post *goodwill*. Die bedroeg ultimo 2020 ongeveer US \$ 2,7 miljard, waarvan ruim US \$ 1,1 miljard betrekking heeft op Rusland (nadat in 2020 een *impairment* op Rusland van ruim US \$ 0,7 miljard heeft plaatsgevonden).

Onzekerheden

Het moge duidelijk zijn dat de controle over het boekjaar 2021 (en later) van VEON een vat vol onzekerheden betreft. Nieuwe *goodwill impairments* zullen het eigen vermogen van het concern verder uithollen en minimaliseren. Dat die impairments er op enig moment gaan komen is evident. De markt in Rusland - die in 2020 al onder druk stond - zal verder verslechteren, net als die in Oekraïne. Daar heb je geen glazen bol voor nodig. Evenmin heb je die nodig om te voorzien dat de prognoses - die van belang zijn voor bijvoorbeeld de continuïteitsbeoordeling, liquiditeitsbegroting, financieringsafspraken en -convenanten - drastisch zullen verslechteren. Voeg daarbij de effecten van de sanctiewetgeving, de (effecten van de) devaluatie van de Russische roebel, vernielde en/of vernietigde bedrijfsmiddelen, maar ook de vertrekkende topfunctionarissen en het is volstrekt duidelijk dat het niet gaat om een gebruikelijk *vat aan onzekerheden* dat normaliter in de jaarstukken wordt opgenomen. Het gaat om een explosieve en levensbedreigende situatie.

De accountant en het boekjaar 2020

In de controleverklaring over het boekjaar 2020 schrijft de accountant dat deze zich primair heeft gefocust op (onder meer) de significante componenten Rusland en Oekraïne. Landen die de accountant als "*individually financially significant to the Group*" noemt. Verder is van belang dat de accountant aangeeft dat het "*group engagement team typically visits the component auditors*" in onder meer Rusland en Oekraïne. Door COVID-19 is dat in 2020 niet gebeurd en werd het landenbezoek vervangen door virtuele *site reviews* en overleggen.

De accountant en het boekjaar 2021

Vorig jaar werd de verklaring op 15 maart 2021 afgegeven. Dat is inmiddels ruim een jaar geleden. Een nieuwe verklaring - nu bij de jaarrekening 2021 - zal nog wel even op zich laten wachten (vermoedelijk is de controle opgeschort, althans stilgelegd). Landenbezoeken in oorlogsgebied zijn thans onmogelijk. Controle van de activiteiten in Rusland en de Oekraïne ook. Toereikende controle-informatie vergaren evenmin. Een goedkeurende verklaring afgeven...

PwC onthecht zich bovendien van de Russische vestiging in het netwerk (in de NBA-Alert heet dit: "*We zien in de praktijk dat in een aantal gevallen de internationale samenwerking met Russische netwerkfirma's wordt verbroken. Dit vermindert de mogelijkheid een gevoel te krijgen bij de controleomgeving.*").

Vragen

Ik besef dat ik informatie verstrek en onderwerpen benoem, die vragen oproepen. Ik doe dat niet in het kader van het opstellen van een tentamen. Evenmin schrijf ik deze bijdrage als hoogleraar externe verslaggeving (dat ben ik immers niet). Evenmin ben ik de accountant van VEON. Ik kan de vragen niet beantwoorden, hij wel. Ik kijk dan ook uit naar zijn antwoorden en verklaringen bij de komende jaarrekening(en) van VEON.

Marcel Pheijffer (1967) is hoogleraar Forensische Accountancy aan de universiteiten Nyenrode en Leiden.

GERELATEERD

NIEUWS | 06 maart 2023

OM verdenkt steeds meer bedrijven van overtreden sancties Rusland

Het Openbaar Ministerie verdenkt steeds meer bedrijven ervan dat zij de sancties tegen Rusland omzeilen. Een woordvoester van het Functioneel Parket bevestigt berichtgeving... →

NIEUWS | 27 februari 2023

Rapport: Russen en Russische banken wel welkom op cryptobeurzen

Russen en enkele Russische banken waarvoor sancties gelden kunnen via de cryptobeurzen Huobi en KuCoin gewoon handelen in digitale valuta. →

NIEUWS | 24 februari 2023

Nog geen negen procent westerse bedrijven is echt weg uit Rusland

Precies een jaar na de Russische inval in Oekraïne, blijkt nog geen negen procent van de in Rusland actieve bedrijven hun Russische activiteiten te hebben afgestoten.... →

NIEUWS | 22 februari 2023

FTM: Heineken Rusland lanceerde in 2022 volop nieuwe producten

Bierbrouwer Heineken lanceerde afgelopen jaar liefst 61 nieuwe producten op de Russische markt. Dat meldt onderzoekswebsite Follow the Money, die zich baseert op... →

NIEUWS | 09 november 2022

Accountants PwC Cyprus beginnen eigen kantoor om Russische klanten te bedienen

Een groep PwC-partners op Cyprus heeft de organisatie verlaten en een eigen kantoor opgezet, om werk over te nemen voor aan Rusland gelieerde klanten die door big... →
